

ՊԱՅՄԱՆՔ

Լոյսը կը հրատարակուի Չորեք-
շաբթի եւ Շաբաթ օրերը ..

Կ. պոլսոյ համար Տարեկան
գինն է մէկ լիւր Օսմանեան կան-
խիկ վճարովի :

Դուրս գնացած լրագրաց հաւ-
րու ծախքը առնուի միայն է :

Մէկ քերթը 40 փառա :

ՀԱՆԴԵՍ ԱԶԳԱՅԻՆ

ՊԱՅՄԱՆՔ

Նամակ կամ ուրիշ գրութիւն
պէտք է ուղղել Առ. Մ. Գափա-
մանեան Կ. պոլիս, Չագմագըլար,
Սիւմպիլլի խան քիւ 47 ,
Տնտեսան զարման :

Ծանոթանալ տղոց մէկ անգամի
համար 3 դրո, 2 անգամի համար
2 դրո, Է. իւրի մէկը անգամնե-
րու համար զոյժ տարակուսիւն
կ'ըլլայ :

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ՆԻՒԹՈՅ

Կարծեաց ազատութիւն : — Ազգային
լուրեր : — Կիսաշաքարեղէնի ամբողջում :
— Տիկինն մեռանի, տիկինն մեռաւ : —
Հայրենիքի պաշտօններ և Հայ դիւղացին
(ստորագրութիւն Վասպուրականի) : —
Բժշկական մատենախօսութիւն : — Այլե
այլ : — Մասնաւոր արտօնութիւնք :
— Զուարճալիք : — Ծանուցմունք : — Դրա-
մական :

ԿԱՐԵՏԱՅ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ

Յիշեալ գեղեցիկ սկզբունքին սահ-
մանը ճշգրտելու համար չէ որ կը գը-
րենք ներկայ յօդուածն, այլ հասկը-
ցնելու համար թէ կարծեաց ազա-
տութիւնը մեր մէջ մինչև որ աստի-
ճան կը յազուի եղեր :

Բարեմիտ անձինք ամանք Լոյսի գըր-
ուածոց մէջէն զՍ. Պատրիարքը տա-
պալելու հոտեր տաւ եւ եղեր սուր
հոտաւութեամբ մը և զԼոյսի իրեն
հակապատրիարքեան թերթը՝ սկսե-
ր են հալածել և դատապարտել :

Ամեն այսքան չէ :

Այս պատճառաւ Լոյսի բաժանոր-
դութիւնէ հրաժարուինք ալ եղան :

Ձարմացանք և առաւել հաստա-
տուեցանք մեր այն կարծեաց մէջ,
թէ փոխանակ դատաւարութեան՝ նա-
խապաշարութեւ միայն կը տիրէ մեր
մէջ, և հետեւաբար ուղիղ բանը շա-
տերու տալիս նշանակութիւն չունի
եղեր :

Այս վիճակին մէջ խմբագրութիւն
ընել և հասարակաց օգտին և բար-
ւոյն համար աշխատիլը պարզա-
պէս նահատակութիւն է, որովհետեւ
ոչ հասկցողն յայտնի է, ոչ առողջ դո-
տողութիւնը նշանակութիւն ունի և
ոչ ալ ազատ կարծիք յայտնելու հա-
մարձակութիւնը ներքի է :

Ինչպէս կարելի է ապագայ ակն-
կալել այնպիսի ժողովուրդի մը հա-
մար, երբ չունի յարգել և օգուտ
քաղել ազատ և անկեղծ քննադա-
տութիւնէ, որով կրնան թերութիւնը
երեւան դալ, պակասութիւնը ծանչ-
ցուել, արգելիչ պատճառներ բար-
ձուել, և դորձերն ուղղուիլ :

Լոյս, որ ազատութեան ջերմ պաշտ-
պան և ազգին համար իրական ազա-
դայի տենջացող է ճշմարտապէս, հա-
մետ ընդունով քննադատած է և կը
քննադատէ ազգային դորձոց վիճա-
կըն և ընթացքը և ջանացած է հաս-
տատել թէ ներկայ ուղղութեամբ և
ընթացքով Հայն այնպիսի տեղ մը կը
գիւմէ, որ բնաւ իր նպատակը չէ,
այսինքն, ոտքն ուրիշ և սիրան ուրիշ
տեղ է :

Բացայայտ բռնեք :

Երբ կը տեսնենք թէ ազգն ընդ-
հանրապէս նիւթական զոհողութիւն-
ներ ընելու տրամադիր չէ, երբ կը

տեսնենք թէ ուժն երթալով կը ջը-
լատի, այն է, ներքին միութիւնը կը
քայքայի : Երբ կը տեսնենք թէ կար-
ծիքներն օր օրի՝ կը բաժանին, երբ
կը տեսնենք թէ իրական ազադայի
հիմունքն եղող կենսական խնդիրներ
անլոյծ կը մնան և ներքին էական
պէտքեր չեն հագացուիր, երբ կը
տեսնենք թէ ուղղուիլ և բոլ-
րովին կանխաճառ լուրերու հրատա-
րակութեամբ կ'ուզեն միայն դո՛հ ըլ-
լալ շատեր, իսկ պարտաճանաչու-
թեան և ինքնօգնութեան մասին ընդ-
հանրապէս թոյլ և անտարբեր կը
գտնուին, և երբ կը տեսնենք այս
ամենը, կրնա՞նք մեր խիղճն հան-
դարտեցնելով տարբեր տեսութիւն-
ներ ընել, տարբեր կերպով՝ խորհիլ,
մեր զգացմանն հակառակ խօսիլ և
տխուր երկոյթներ լուսաւոր գոյնե-
րով բացատրել և ըսել թէ՝ ժողո-
վուրդ Հայոց, յուսացէք, զի ապա-
գան մերն է :

Թող հարցնեն Ս. Պատրիար-
քին, և երբ ըսէ Ն. Սրբազնու-
թիւնը թէ սխալ են մեր կար-
ծիքներն և զնստակար, այն ատեն
մենք մեր բոլոր գրածներն յետս կը
կուենք. բայց երբ հակառակը պա-
տահի, ինչ պիտի բռնէ զմեզ տարա-
պարտեց դատապարտողներ :

Մենք սա չափը կըսենք միայն թէ
կան մարդիկ որ ոչ ուղեւորին և ոչ
ալ զոք պաշտպանելու եղանակը գի-
տան :

Կը հաւատանք թէ ատեն՝ ինչպէս
և ընդհանուր Ազգին բաղձանքը շատ
գեղեցիկ է, սուրբ է և բարի. բայց
իրենց զմեզ (հասկնալով դատապար-
տողներու) վարմունքը՝ ներքին մեզ ը-
սել՝ քիչ մը կը տարբերի, որովհետեւ
զԼոյս իւր գրուածոցն համար դատա-
պարտենք ուրիշ բան չենթադրել, ե-
թէ ոչ Ն. Բարձր Սրբազնութեան ո-
գին հասկնալ և խորը չլծափանցել :

Մենք չենք ուղեր ասիլ աւելին խօ-
սիլ, որովհետեւ մեր տուած սոյն բա-
ցատրութիւններէն յայտնի կընեն
թէ ինչ է մեր նպատակն և սկզբու-
նքը, զոր չարաչար մեկնելը տարա-
կոյս չկայ թէ խղճի և արդարութեան
գէտմ է :

Ահա այսչափ :

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Վաղուան համար Ազգ. Ժողով հըրա-
ւիրուած չէ :

Սոյն յապաղման մասին պէտք չէ
կատկածիլ, որովհետեւ ստուգած ենք
թէ ո՛ր և է գիտում մը չկայ :

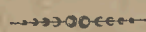
Սոյն յապաղումը կրնայ օգտակար
ըլլալ սա տեսութեամբ ևս թէ երես-

փոխանք միջոց կունենան իրար հա-
կընալու, որով թիւրիւմացութիւնք
կը բարձուին, և կարեւոր միջոցներու
չնորհիւ գործերը լուազայն ուղղու-
թիւն ստանան թերեւ :

— Ազգ. վարչութեան Տնտեսական
Խորհրդական Մեծ. Գ. Մելիքեան է-
ֆէնտի իւր պաշտօնէն հրաժարեցաւ :
Յաջորդը տակաւին որոշուած չէ :
Մելիքեան էֆէնտի լաւ դորձեր և
աշխատութիւններ ունեցած է :

— Կիլիկիոյ վեհ. Ս. Կաթողիկոսն
յառաջիկայ կիրակի բերայի Ս. Իր-
րորդութեան եկեղեցին հանդիսաւոր
Պատարագ պիտի մատուցանէ :

— Գոհութեամբ կը ծանուցանենք
թէ Պարսից վեհ. շահը Բ. Դրոն ար-
տաքին գործոց Խորհրդական Տա-
հան վաւեր՝ Յարութիւն էֆէնտի Սա-
լիճու և Արեգական պատուանշանին
առաջին աստիճանը շնորհեց :

ՀԻՄԱՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱՍՓՈՓՈՒՄ

Հոկտ. 31. — Ինքնավարական միու-
թիւնը նոր յայտարարութեամբ մը
յատուկ Խորհրդարան մը կը պահանջէ
իրանտիոյ համար : — Լոնտոնայէն հե-
ռագիր մը՝ ըստ վերջին լրոյց՝ կը ծա-
նուցանէ թէ Մէքսիկոյ մէջ Քոլերան
ստորախիւր կերպիւ աճերէ, այնպէս
որ (ըստ Ն. Տ.) նոյ. 3ին 33 մարդ, 4
ին՝ 213 և 5ին 214 մարդ մեռեր է :

— Արժեւորեց պատուիրակներուն
ճրագիրը Բ. Դուռն Ռուսիոյ դեսպա-
նատան հարդարեց : — Օրտուէն մինչև
Սեբաստիա շօտէ մը շինելու ձեռնար-
կուեր է : այս ճանքով 3 օրէն պիտի
կրնայ Սեբաստիա երթուիլ, մինչդէռ
Սամսունէն 11 օր կը տեւէ : — Իզմիրի
դաւառին մէջէն անցնող Մէսնդր գե-
տին յորդեւելով Սոքա քաղաքին մեծ
մասը քանդել է : Վնասը 40,000 ի-
րոյն կը հասնի : հաշակաւոր խայրիէ
նանք մը 3 տարի բանտարկութեան
դատապարտուեցաւ : — Ռուսիոյ ո-
չնականք ծանուցած են թէ արգելք
պիտի հանեն Չարին թագադրու-
թեան հանդիսին, եթէ Չարն ինչինչ
զիջումներ չընէ, զորս կը պահանջեն :

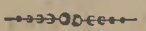
— Ռուս արուեստագետ մը Բէթլորի
իւղը կարծրացնելու հնարը գտեր է :
— Հիւսիսային Ռուսիոյ մէջ այս ձը-
մեռ մեծ սովէ մը կը վախցուի : —
Ըստ նոր մարդահամարի մը՝ Միդլ-
ական Հնդկաստանի մէջ 252 միլիոն
բնակիչ կան եղեր :

Նոյ. 2. — Վեհ. Սուլթանն հրաման
ըրաւ որ ծառայութեան ժամանակին
լրացնող կոնսուլար զօրաց արձա-
կուրդ տրուի, — Յունաստանի թող-
ուելիք երկրին վեցերորդ և վերջին
բաժինն սկսեւ է պարպուիլ, պաշ-

տօնատարը Սեւանիկ կը փոխադրուին
— Կ'ըսուի թէ Բ. Դուռն ետ պիտի
կանչէ եղեր վերջերս Ափրիկեան Տը-
րպիոյ զրկուած զօրքերը : — Ոչխա-
րաց տասնորդին հարիւրին Յը վեց-
նոցներուն բարձման յատկացած ըլլա-
լով՝ երբեք չախարարութիւն հը-
րաման զրկեց գաւառներն, որպէսզի
ոչխարաց տասնորդին հարիւրին Յը
Օսմանեան կայսերական պանքային
ճիւղերուն յանձնուի : — Ռուսիոյ
և Օսմանեան պատուիրակք շարժ-
օրն Ռուսիոյ դեսպանատունը վերըս-
աին նիստ ըրին : — Նիկոմիդիոյ կա-
ռավարութեան հաշուակալութեան
մէջ անկարգութիւն նշմարուելով՝ Կ.
Պոլսոյ քաղաքապետութեան կողմէ
յատուկ պաշտօնատար մը զրկուեցաւ :
— Անգղիոյ մէջ ընկերութիւն մը կազ-
մուեր է, աշխարհի շուրջը պտոյտ մ'
ընել ուղղութեամբ փախալք կատարե-
լու համար : Նոյն ընկերութիւնը Սէյ-
լան անուն ամբողջն. ընդարձակ և
արագընթաց շոգենաւ գնած, իւր
ընկերք ուղեւորութեան ծրագիրը չի-
նած և ամեն պատրաստութիւն տե-
սած է : Ամսոյս 12-24ին Կ. Պոլիս պի-
տի գայ, և ասկէց ալ ուղեորներ
պիտի տանու, եթէ գտնուին աշխար-
հի շուրջը պտտելու փափաքող հա-
րուստ անձինք : Ուղեորութիւնն ինն
ամիս պիտի տեւէ, ուղեգինն է 400
անգղիական լիւր :

(Ուղեորութիւնն եթէ ինը տարի
տեւէր, պիտի առաջարկէինք ազգա-
յին հանգանակութեան մը ձեռնար-
կելով զՏ. Փափաղեան հեռացնել,
որով ի հարկէ կը չտկուէին մեր ազ-
գային գործերը) :
Նոյ. 3. — Պ. Կամպէթիմ կազմեց
Ֆրանսական նոր նախարարութիւնն,
որ Հանրապետութեան նախագահին
հաւանութիւնն ստացաւ : — Անգղիա-
կան Քալիֆորնի շոգենաւին կորստեան
ցուալի լուրը դժբաղդաբար ստուգ-
ուեցաւ : —

Գոհութեամբ կը ծանուցանենք թէ
Սովետոյ ինամուզ Պատ. Բանձնաժո-
ղովին հազարութեան շնորհիւ Վանայ
նահանգին մէջ ցանաւած ավիոնը մէկ
տարի և բազադէան երեք տարի
սուրբէ տղատ պիտի լինին բարձ-
րագոյն հրամանաւ : — Ըստ Ռուսո-
թուրք դաշնագրութեան՝ Ռուսիոյ
թողուած երկիրներէ 50,000 լաշք
և ուրիշ ազգէ բնակիչք, և թէ կաւ-
կասիայէն ալ 100,000 25 բնակչութեան
քիւղեւելու որոշում՝ ըրեր և ի-
րենց այս փախալք Բ. Դրան յայտ-
նելու են :

Ա. Զ. Դ.

Ստիպուած ենք այսօր վերստին
խնդրելու մեր ազնիւ բաժանորդնե-
րէն որպէսզի բարեհաճին իրենց բա-
ժանորդագիրը վճարել անյապաղ :

ՏԻԿԻՆՆ ՄԵՌԱՆԻ, ՏԻԿԻՆՆ ՄԵՌԱՆԻ

Պատկեր

Լոյսի վերջին թիվը ուղղակի առ Տ. Բ. Քէչեան յօդուած մը գրած էինք, կարծելով թէ Մասիսի նման լուրջ և կարևոր թերթի մը օգնական—խմբագիրը՝ Տ. Բ. Քէչեան կը յարգէ օրինաւոր վիճաբանութիւնը և պարկեշտ լեզուով կը պատասխանէ ուղղակի խնդրոյն, որ վիճաբանութեան առարկայ եղած է արդէն:

Սակայն սխալներ ենք մեր կարծեացք մէջ, որովհետեւ կը հասկցուի թէ Տ. Բ. Քէչեան, Մասիսի մէջ գրէ, կամ այլուր, տակաւին շատ հեռու կը գտնուի եղեր յարգելու օրինաւոր վիճաբանութիւնը, զոր պարտի յարգել խմբագիր մը, երբ խնդիրն հասարակաց է:

Ստուգել, շատ ցաւալի բան է տեսնել որ մեր մէջ օրինաւոր վիճաբանութիւնն օր օրի կ'իյնայ, կը տըկարանայ և գերեզման կ'իջնէ:

Եւ հաճախային պարագայի մէջ ինչպէս կարելի է սպասել որ ժողովուրդն ընթերցասէր լինի, նորաճաշակն աղնուանայ, աղբային օրուան խնդրոց վրայ ճիշդ և հասուն գաղափար ունենայ, և չգայթակղի, երբ որ աղբային խնդրոց նկատմամբ օրինաւոր վիճաբանութիւն չլինի:

Ուրիշ բան է գրելն և ուրիշ բան է համոզելն:

Ամեն մարդ կրնայ բան գրել, ամեն մարդ կրնայ բան խօսիլ, որովհետեւ ձեռք ունի, և որովհետեւ բերան ունի: Բայց ամեն մարդու գործ չէ լուրջ և օրինաւոր վիճաբանութեան մտնել և ընթերցողներն համոզել:

Ձմարդ համոզելու համար փաստի բնութիւն և փաստի զօրութիւն պէտք է. Պատգամ որոտալ և առանց օրինաւորապէս վիճաբանելու վճիռ արձակելն զմարդ համոզելու բնութիւն չունի երբեք:

Տ. Բ. Քէչեանի արժանիքը կը ճանչնանք իւր սահմանին մէջ և կը յարգենք: Բայց չենք կրնար ընդունիլ թէ Տ. Բ. Քէչեան վիճաբանելու արուեստն ունած է:

Հաստատենք զայս բուն իր խօսքերովն, որպէսզի մեր ըսածը քմահաճ վճիռ կամ պատգամ չհամարուի:

Տ. Բ. Քէչեան չաբաթ առուր Մասիսի մէջ առ Տ. Ս. Փափագեան շատ մը խօսքերէ ետք՝ կ'ըսէ:

«Հասկնալի է միայն թէ Ն. Սըրբաջանութիւն չընդունիր իբրեւ դաւաճան ամբաստանուիլ, և «կուղէ պատշաճ ձևի մը ներքեւ տալ ամեն բացատրութիւն»: Այնպէս հետեւ ելնել երկար բարակ ճառեր գրել, (ինչպէս Լոյս ալ ըրած էր իւր վերջին թիւով) ըսելու համար թէ Քէչեան Աղբային ժողովոյն իրաւասութեան կը դադար իրաւունք տալով Սահմանադրութիւնն ոտնակոխ ընող Պատրիարքի մը, — պարզապէս ոչնչաբանութիւն է»:

Ինչ կըսէ ընթերցողը Տ. Բ. Քէչեանի սոյն տողերը կարդալով, երբ բաղդատէ Լոյսի 201 թիւով մեր գրածներուն հետ:

Տ. Բ. Քէչեան առ Տ. Ս. Փափագեան կրնայ շատ բան գրել, և իր ուղած ձևով պատասխանել, և մենք ատար մէջ մտնելու պէտք է պատ-

ճառ մը չունինք:

Մեր գլխաւոր սկզբան կէտի մը նկատմամբ վիճաբանական յօդուած մը գրած էինք, զոր ոչնչաբանութիւն կանուանէ Տ. Բ. Քէչեան:

Արդ, վիճաբանական գրուած մը ոչնչաբանութիւն անուանելն եթէ պատասխանել և խնդիրն ընթերցողաց աչքին առջեւ պարզել և լուսաւորել է, մենք ալ ըստ այնմ կրնանք իր գրուածոցը նկատմամբ շատ մը նախատական բառեր գործածել. բայց կղզուանանք բոլորովին, որովհետեւ թշնամանելը պատասխանել չէ, այլ փախուստ տալ, որ անկարողութիւն կենթադրէ պարզապէս:

Մեր ալ Մասիսի մէջ շատ անգամ վիճաբանական յօդուածներ գրած ենք ընդդէմ Տ. Մատթէոս Սրբազանի, Ստեփան փաշայի, Տ. Խ. Միսաքեանի Տ. Ս. Փափագեանի, հանգուցեալ Օ. Խօճառաբեանի և Մ. Այվաթեանի, և այլոց, և մեր նոյն գրածները տակաւին կը կենան, որք օրուան խնդիրները պարզելու և հասարակաց կարծիքը լուսաւորելու ծառայած են, և այո՛, պարծանք կրտսնք թէ ատենք նոյն իսկ մեր ընդդիմաբանից կողմէ յարգուած են իբրեւ վիճաբանական գրուածներ, ուր օրինաւորութենէ չեղած և վճիռ ու պատգամներ արձակած չենք, այլ ամեն առեւն փաստի դիմած ենք:

Այս ընթացքին հետեւած ենք և կը հետեւենք Լոյսի յօդուածոցը մէջ և այսպէս պէտք է վարուի մարդ, եթէ կուզէ խնդիրներ պարզել և հասարակաց կարծիքը լուսաւորել, և ոչ երբեք նախատել և թշնամանել, որ յանձնապատան և կամ գռեհիկ մարդոց միայն յատուկ է:

Բառարաններու մէջ «անդէպ, անպատշաճ, արտասովոր, վտանգաւոր, և ոչնչաբանութիւն» և այլ ասոցներ ման հազարաւոր բառեր կը գտնուին. բայց լոկ բառերը չեն որ իմաստ կարտադրեն և ընթերցողները կը համոզեն, այլ տրամաբանական խօսքերն են, որք պէտք է փայլին վիճաբանական գրուածոց մէջ:

Մերի համար բնաւ նշանակութիւն չունի գրուած մը Մասիսի, Լեւոնի Պարի, Թանի, և Թայմի մէջ և ըստորագրութիւնն ալ Տ. Քէչեան, Խ. Պ. Միսաքեան Ա. Գարագաշեան և ինչ, և ինչ լինի, որովհետեւ ինչպէս որ խնդիրներ պարզելու և հասարակաց կարծիքը լուսաւորելու ծառայողները բառերը չեն, նոյնպէս է նաեւ յօդուածի մը ստորագրութիւնն և լրագրին անունը:

«Նա ասաց» ի դարը մեզի համար շատոնց անցած է. մեք փաստ կուզենք ըսել:

Ուստի Տ. Բ. Քէչեան եթէ փաստեր ունի, կը ըսենք, և կը համոզուինք, եթէ համոզիչ են:

Ոչնչաբանութիւն, և ինչ, և ինչ, հազարաւոր բառեր չեն կրնար զմեզ վառնել, որովհետեւ մեք տղայ չենք, քիչ շատ կրնանք խորհիլ, դատել և արամբանել:

Հետեւաբար, Տ. Բ. Քէչեանի սիրելի ոչնչաբանութիւնն իրեն դարձնելով կոպտանք որ մեր գրածին ուղղակի պատասխանը տայ, առանց յոսորտաւոր և առանց մեծաբանելու, որ նոյնպէս բնաւ արժէք մը չունին վիճաբանական գրուածոց մէջ:

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՊԱՀԱՆՁՆԵՐ ԵՒ ՀԱՅ ԳԻՒՂԱՅԻՆ

Դ.

(ՏԵՄԵՐ 202)

2

Թիմար

Թիմար գաւառը վանայ շրջակայ գիւղերն են. հնում՝ կոչվում էր Տոսպ: Վարագայ լեռը իր մանր թեւերով և արեւմտաքից վանայ ծովը շրջապատում են այս գաւառը: Օգը բարեխառն է, գիւրքը մեծ մասամբ դաշտային: Մշակութիւնը ծաղկած չէ: Ձուրը քիչ է, գորս համար էլ վարագայ լեռան ջրերը ժողովում են երեք ընթի մէջ, որոնցից օգուտ են քաղում և վանայ այգեստանները: Վանից 3 ժամ հեռաւորութեամբ Արմաղ գիւղի մօտ մի բլրական լիճ կայ, որ խիստ աղի, դառն է և անկենդան: Ձը նայած նրա անկենդանութեան, շրջակայ գիւղացիք ստեղծել են նրա համար յաւերժական բնակիչներ, որոնք երբեմն դուրս գալով խառնվում են իրանց նմաններին հետ և աղնուանում են կենդանեաց ցեղը:

Վանայ մերձակայ գիւղերը՝ ինչպէս Աւանց Ալիւր, Շահաբալի, Գոշանի զարգալոված են այգեստաններով որոնց թէ պտուղները և թէ գինին բնախ են: Ձանիի գիւղը մեծ աղի հանքեր ունի, էրմանց գիւղը — ածխահանք:

Այս գաւառի միջից անցնում է Սև գետը, որ Մարմտ գիւղի միջից անցնելով, Եկմաղ գիւղի առաջից թափվում է ծովը:

Աւանց գիւղը վանայ նաւահանգիստն է: Այս գիւղի բնակիչները արեգակնային կրակով չողտոցնելու միջնորդութեամբ, ստանում են ծովի ջրից մի տեսակ աղերի և նատրոնների խառնուրդ, որ բնակիչներից բարակ է անուանում. դա գործ է անում օճառագործներից օճառաշինութեան համար, լողարաններում, լուսացարաններում, որ մաքրող և միանգամայն մազեր փափկացնող յատկութիւն ունի: Խտտիկիները դեժարեմի ընդերքները գիւրաբեմ են դարձնում գրանով:

Թիմար բոլոր գաւառների մէջ ամենաաղբաւոր է թէ բնականապէս և թէ նրկթապէս:

Դիւղերի թիւ	148
Հայերի թիւ	38,889
Թիւրքերի թիւ	230
Վարժարաններ	14
Աշակերտներ	2,800
Եկեղեցիներ	65
Վանքեր	13

Միացեալ ընկերութիւնը այս գաւառի մէջ երեք վարժարաններ է բացել՝ Ալիւր, Խառակոնիս և Կիւսսենց գիւղերում:

3

Բերկրի

Բերկրի հնում Առեբերունիք, վանայ հիւսիսային կողմն է, Թիմար, Խօշար և Արճէշ գաւառների մէջ: Վանէն 12 ժամ հեռաւորութիւն ունի. գաւառագլուխն է Բերկրի բերդաւանը, բայց այժմ այն պատմական Բերկրին չէ մնացել. երևում են, այո, հին բերդի մնացորդներ և աւերակների մեծամեծ կոյտեր, որոնց վրա շինված են ողորմելի խղիկներ: Այս վերջին բոլոր-թիւրքական պատերազմին, Բերկրին բանակատեղի էր տաճիկ զօրաց, նոյն ա-

տեն, մնացած բոլոր հայ բերդակները փախան և ցրվեցան: Մնացել են մի քանի տուն թիւրքեր, ինչպէս այդ աւերակների բուեր: Այս գաւառում նշանաւոր է Տէր-Յուսկան որդւյ վանքը՝ որի շուրջը մի քանի բնական քարայրներ կան: Բէնգիմահու գետը բարձրացած լինելով ողողում էր Փշիկ-գումը թիւ կամրջի ձախ թեւը ու անկարելի էր անցնել և ուղղակի ճանապարհով Արճէշ գնալ: հարկ եղաւ 4 ժամ աւելի պտոյտ տալ, ստանայի կամուրջից անցնելու համար:

Այդ հին կամուրջը, որ Բերկրու մօտն է. մի նկարչական տեսարան է ներկայացնում:

Բէնգիմահու գետը վանայ ծովի ամենամեծ գետն է, որ օրօրանի մէջ սրնթայ վաղում է, բայց որքան մօտենում է կամրջին, նեղվում է նրա ճանապարհը և կամրջի տակին բոլորովին ծածկվում է, մի քանի քոյլ աներեւոյթանալով, ախանջ խլացնող գլորիկներով դուրս է փոխում երկրի խորքից, ծաւելով յիշեցի, որ լուսանկարչական գործիքներ չունէի հետքս այգախի մի հրաշափառ տեսարան այսօր ձեզ ներկայացնելու: Առաւօտ էր. այդ տեսարանից կըլտանալու համար վեր եկանք ձիերից մի քանի լուպէ աւելի մոտիկ անելու: Խօշարի մեզ շրջապատեցին ջուրդ կանայք և աղջկերք, որոնք խիստ հեռաքրքրվում էին մեզանով, ես նրանցից խնդրեցի երգել, մանկամարդ աղջկաներից մէկը իր գողտրիկ ձայնով զից մի խոժագուժ երգ. խուժագուժ եղանակով, որ այն ամենի տեսարանի և ամայի բնութեան հետ խիստ ներգայնակ էր:

Արաղայի մեծ գաշտը այս գաւառի մէջն է, որի հիւսիս արևելեան ծայրին է Բայազիդ և Թագէի վանքը պարսից սահմանի վրա, մօտ 5 ժամ տարածութեամբ ձգվում է մի հրաբլրական սև քարաբլուր, ուր մեծամեծ անձաւներ կան, ջուր, արօտատեղիք, որի մէջ մինչև 12 հազար հողիք կարող են ծածկվել: ճանապարհ չիմացողի համար դա մի լուրբերիթնոս է: Այս տեղ են ապաստան գտնում բոլոր առեւանգողները, գողերը և մարդասպանները: Գաւառիս օգը բարեխառն է, ջուրն առատ մշակված են միայն հայաբնակ մասերը:

Բէնգիմահու գետը Արաղայի սարերէն կազմվելով անցնում է Բերկրու մօտից, կարում է վանայ Արճիշի ճանապարհը և թափվում է ծովը ուր մեծ քանակութեամբ տառելի են բռնում, Բերկրու արևելեան կողմն է Սպահան լեռը. որի ծայրին գետնիվում է Համանում լիճը, որ կոռոգէ շրջակայ գիւղերը: Դիրքը մեծ մասամբ դաշտային է. երկրորդ պետաւոր և լեռները արօտներով լի: Արաղայի դաշտից հեռու չէ Թոնի անունված հրաբխային բաժակը, որի ստորոտներից հանում են առատ ծովաբոլոր: Գործով գիւղի մօտ գտնվում են քարածուխի հանքեր և նաւթի աղբիւրներ: 2,200 տուն գաղթական կարող է տեղաւորվել մասնաւորապէս Արաղայի մէջ, որ հնում 300 գիւղատեղի է եղել, այժմ 400 տուն Հէյտարանցի քրդեր են բնակվում, խաշնարածութեամբ և գողութեամբ ապրելով: Արաղայ գաշտը բոլորովին անհալ է մնացած

Գիւղերի թիւ

Հարստութիւն. — Թիկնոց մը՝ որ բոլոր մարտիկները կը ծածկէ. Յանցաւոր. — Եթէ աղքատ ես, ամեն բանի մէջ, Հակապատրիարքեան կուսակցութիւն. — Տես Մամուլի մէջ.

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պ. Թիւս քահ, քահ խնդարներ և վազքի լսեր է (սա չարածի վազքի մը ալ ինչ սուր ականջ ունի, ամեն բան կը լսէ ու կիմանայ, ինչպէս որ լսեց, իմացաւ և գրեց Լուրի Միլիթրոֆին Տփլիսի փոխարքայ եղած ժամանակ Հայոց դէմ ըրած անգլիկները)։ Վազքի իմացեր է որ ի Մատրիտ տեղի ունեցած մեծ ձիարշաւին մէջ մրցանակ ստացող ձին է եղեր ժամանակաւ իրապէս թագուհոյն թուրքիայէն գնած մէկ նժոյգին ձագը (վազքի մը այս լուրին վրայ մենք ալ կառաջարկենք որ թուրքիոյ ժողովուրդն այսուհետեւ փոխանակ կատուի՝ նժոյգ պահեն)։ Կըսուի թէ՛ Պ. Կամպէթիս նոր նախարարութեան մէջ յատուկ պաշտօն պիտի չառնէ եղեր (սուրբն Տ. Ս. փառապետ ալ աղէկ կընէ որ վարչական պաշտօն բնու չուղէ, աւելի աղէկ կընէ որ հարցում, առաջարկութիւն և հարցապնդում բնաւ չընէ, և եթէ երեսփոխանութեան ալ խաղցով հրաժարի, աղքատ մեծ բարեք մը ըրած կըլլայ)։ Բառի լրագրէր չկարծեք որ Պ. Պ. Յոքսթինէ Լէոն Սէ և Ժ. Ֆէրրի անդամակցին նոր նախարարութեան (Բառի լրագրէր փոխանակ այդ լուրը տուաւ աւելի աղէկ կընէր եթէ ծանուցանէր թէ Տ. Ս. փառապետ և Տ. Ք. Ղազարոսեան Հայոց ազգային ժողովէն պիտի հրաժարին)։ Աժանս Ռիւս սուտ կը հանէ Ռուսական զօրաց մօտ օրէն Մէրվը գրաւելու զրոյցը (ինչ զարմանալի բաներ են սա Ռուսական լրագրիւնները, մէյմը կեղան զրոյց մը կը հրատարակեն և ետքն ալ հերքելու զահմեթ կընեն)։ Թայմը կը ծանուցանէ թէ նախարարութիւնն առ ժամանակ մը չպիտի դուստրի ի խորհուրդ, եթէ ստիպողական հարկ մը չպատահի) ինչալիս չպատահիր տէ քիչ մը հանգիստ կընեն մարդիկը, որովհետեւ Հայկական խնդիրն համար արիւն քրտինք մտան)։ Ուրբաթէն շաբաթ լուսնալու գիշերն երկրաշարժի թեթեւ ցնցում մը տեղի ունեցաւ մայրաքաղաքի մէջ (կերեալ թէ Տ. Ս. փառապետն նոր հարցապնդում մը կը պատրաստէ)։ Պատրիարքարանին սընտուկն 1500 ոսկի պարտք ունի կըսուի աղէկ ա՛, բոեւ է որ մեր (Պատրիարքարանը վարկ ունի եղեր)։

ՀԵՌԱՅԻՄԱՆՈՒՐ

Հոկտ. 31, Պրուսա Երազտեան ամեն գիշեր նոր նոր երազներ (էրած չհասկցաւ) կը տեսնայ և առտուները ցատկելով կ'որթի թընայ, մանաւանդ երբ յանկարծ դուռը զարնուի։ Նոյ. 1, Ամստիւր Գերապատիւ Եէտի-պէլան ականջները տնկած մտիկ կ'ընէ։ Ծաղկազարդի օրհնութեան ֆերովբէներու պէս ուրիշ տեղեր ալ ականջներն տընկողներ այս միջոցին շատ կան եղեր, կ'ըսուի։ Նոյ. 2, Սամ. Եէնի մահալլէ Եէտի-պէլա մականունն ուրիշ տրուելուն համար գերարշիւմենա-

Եէտիպէլա սրբազանը Եէտի-պէլայից ժողովին գիր մը մատուց, ուր այս անկրաւութեան դէմ ստատկապէս կը բողոքէ և կը պահանջէ որ իրեն իրաւունքն ուրիշ չարուի։ Նոյ. 3, Վաղարշապատ Վեհ. Տ. Տ. Գէորգ. Գ. մորուքը սանտրեց, Գեր. Մանկունի մատուրներուն ծայրովը բարակ հաշիւներ բերելու նստաւ։ Ելլայ նէ Պօլիս պիտի երթայ։ (Ծան. Լուրի. ճանաչ բացէք, մէկդի կեցէք, խաղաղը՝ Միլիթրոֆի Պարտիզանեան (°) հոս է)։

ԳԼՈՒԹ ՅԱՒԻ ԴԵՂ

Եթէ գլուխդ սաստիկ կը ցաւի, առ 10ը տրեմ Բէճմուս միւթալուսը, 5 տրամ Բէճման ոչնչաբանութիւն, 20 տրեմ յարաբերութեան խնդիր, և 30 տրեմ ալ Տիրացուեան Բէճմուս և Բիմաւրա, խառնէ այս ամենն իրարու հետ, փարակ մը ծեծէ Ենֆիլէի պէս և արա սըրա քիթդ քաշէ, սըրքա մը կը փռւնկտաս և ահա գլխուդ ցաւը դանակի պէս կը կտրի։ Այս դեղը պիւրապիւր է։

ՄԵԶԱՍ ՄԱԼԼԱՐԸ

Օն փարսյա՝ Բէճմուս և Բիմաւրա տէֆթերի 10 փարսյա։ Տիրացու գրադէտ՝ 10 փարսյա։ Կուստուղ աղգասիրութիւն 10 փարսյա։ Բիմաւրա մէքէպիլ (°) 10 փարսյա վէ հէր նէ ալլըսան 10 փարսյա։

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ոչնչաբանութիւն. — Հեղինակ Բ. Բէճման։ Արատասովոր և վտանգաւոր. — Բէճման, չայ է՝ Զէ Բէճման, որ կը նշանակէ քէչէ կամ Բէճման տիպովմասի։ Մեծապատիւ շիքայած տղան այս նոր հրատարակութիւններն ի մէջ այլոց կը ծախուին այժմ առաւել քան երբեք ի Կ. Պօլիս, Պահճէ քաւու, Զէլալ-պէյ խան Տ. Բ. Բէճմանի ներառեանակն ի գին 30 փարս։ Նոյն գործերու կարեւորութիւնն ըստ ինքեան յայտնի ըլլալով մեր կողմէ յանձնարարութեան պէտք չունին։

ԽԵՆԻ ՄԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՃԸ

(Եր. Խ. Բէ. 200)

Խեղճ Դաւիթ — Մանուէլ աղան իր սիրելի մեծապատիւ Էշուն մեծապատիւ հիւանդութիւնը դարմանելու համար (բաղբաւոր է) կը հաւանի իւր բարեկամի բարեկամաց խրատին և համբաւաւոր տօքթօր Լէոնին կանչելու յանձնարարութիւն կընէ անոնց հաղարումէկ աղաչանքներով և պաղտաւնքներով և ճանբու ծախքն ալ կանխիկ վճարող բաժանորդաց նման պօլ պօլ կանխիկ վճարելով։ Մանուէլ աղայի բարեկամները (անշիւն թէ ոսկիւն. — գերապատիւ Հըրաշագործը կընայ լուծել այս խնդիրը) բժշկին այցելագիրն ինքիւն ալ կանխիկ կը լուծեն ու կը վերաւճեն և ապահովութեան համար գրպանին դրած՝ խնդարով խաղաղով ճանբայ կ'ըլլեն։ Մանուէլ աղան ալ կը խնդայ և կը խաղայ, բայց իր և իւր բարեկամ-

ղիկ բարեկամաց խնդարուն մէջ կեցած տարբերութիւնը «տիրացու»ին և «տիրացու»ներու տարբերութեան անհունապէս (ականջը խօսի Տ. Բ. Բէճմանի) տարբեր է։

Ո՛վ մարդ, ո՛վ ոսկի։ Ոսկի ունի՞ս. — խեղցիկ ես, գլուխն ես, ազնիւ ես, ազնուական ես, մեծապատիւ ես, ազնուաշուք ես, վսեմափայլ ես, առաքինի ես, բարի ես, բարեբար ես, աղգասէր ես և վերջապէս շատ մը բան էս։ Խոյ եթէ ոսկի չունիս, ոչ թէ խեղցիկ ես, գլուխն չես, և խորհելու ու գաղտելու կարողութիւնն չունիս, այլ անկեղծ չես, խօսքիդ, շարժումներուդ և բոլոր բացատրութեանցդ մէջ գլուխդ ունիս, մանաւանդ եթէ խեղճ բազիր և երեսփոխան ես։ Ինչո՞ւ. — որովհետեւ ոսկի չունիս, ուստի և քու մարդ ըլլալդ անգամ տարակոյսի տակ է։

Աս աստիկ է. ուղեւ չուղեւ աստիկ է, և վերջապէս աստիկ է, և քանի որ աստիկ է, ոսկի չունեցողը ոչ պէտք է որ խօսի, ոչ պէտք է որ երեսփոխան կամ պաշտօնայ ըլլայ և ոչ ալ խնդրոյ մը վրայ կարծիք յայտնէ, այլ շատ շատ քահվէ տէջիծիսին հընկ տէյիծիսին և հետեւաբար ամենճի երեսփոխան և խմբագիր ըլլայ. այն ատեն խնդիրը քիչ մը կը փոխուի և եթէ խմբագիր է, արատա տարատա պօլէկէ քիպար պաղչիչներ ալ առնելու շնորհ կը վայելէ, բայց չըլլայ որ ստակի խօսքը բերնէն հանէ, գերէ ետքը պուղի պէս իրմէ կը պաղին, որովհետեւ քու ասկի խօսքը բժշկներն արգիլած են։

Չմոռնա՞մ ըսելու որ խմբագիրներն ստիպուած պէտք է ըլլան իրենց մեծապատիւ բաժանորդաց անունը տարին քանի մը անգամ ալ դաւեցաւը յիշատակելու։

Օրինակի համար, եթէ նշանուեցաւ, եթէ աղջիկ կամ տղայ նշանեց, եթէ մահ մը պատահեցաւ եթէ ճաւրոգութիւն մը ըրաւ, և կամ 5 զըշնուէր մը տուաւ ազգային հաստատութեան մը, պէտք է որ քանի մը էջ (էջ Հատկանք) զոհեաւ, եթէ ոչ տարեգլխուն կը դադարեցնեն։

Չմոռնա՞մ ըսելու նաեւ որ օրուր օրուր բաներ ալ չպիտի գրես, զոր օրինակ՝ պիտի չգրես որ այսինչին աղջիկը այսինչին հետ փախեր է. այսինչ. մեծապատիւ ճէնթլըմէնը (հոս հարուստ մարդոց համար կը գործածուի) այսինչին աղջիկը կամ կինը դիւէ հաներ է, կամ սանկ ըրեր, նանկ ըրեր է։

Աստիկ բաներ ամենեւին պիտի չը գրես, ետքը դուք գիտես հա՛. . .

Աստիկ և ոչ մէկը պիտի ընես, այլ շարունակ պօլ պօլ խոսիկ պիտի ըրես, և բաժանորդային մը առնելու համար ալ շարաւթներով և ամիսներով պիտի սպասես, (կուղիս նէ դուք հոյլ կըլլէ և մեծապատիւ արպաղիչին ալ ինքզինքդ գրաւ գիր) և ստակը առած ատենդ ալ ալա թուրքա թէմէննա՛ մը պիտի ընես։

Կեցցէ՛ աղգասիրութիւն. կեցցէ՛ մարդ և կեցցէ՛ ոսկի։

(Մեծաւոր յաջողութեամբ)

ՆՈՅՆ ԵՐԵՐ

Երեկ նայեմքերի երեքն էր. . . աշխարհի կործանումը գուշակող մարգարէներուն գուշակութիւնը չկա-

տարուեցաւ մեզի համար բարեաղգարար և դուշակաղներուն համար դժբաղդարար։

Արդ, աշխարհի կործանումէն ստատիկ երկիւղ զգացող մեր մեծապատիւ բաժանորդներն որոց երկիւղը ցրուելու համար այնքան աշխատեցանք, կը յուսանք թէ իրենց բաժանորդագիրն կը բարեհաճին այլ ևս անյապաղ վճարել։

ԾԱՆՈՒՑՄՈՒՆՔ

Ա. Զ. Դ

Լոյսը կը ծախուի Պահճէ Գաբու կամուրջին մօտ ջրավաճառ Պօլոս աղային խանութը, Բերայ Ղալաթա-Սարային դէմը խալաճառ ֆալաղեան և Շիտակ ճանբան ծխավաճառ Կիւլէրեան Ստեփան աղաներուն խանութը կամուրջին վրայ լրագրավաճառ (կոյր) Թորոս եղբոր և ուրիշ Հայ-լրագրավաճառաց քով։

ԱՄՈՒՍՆԱԿԱՆ

ՆՈՂԶԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՌՆ ԵՒ ԿՆՈՋ

ՀԵՂԻՆԱԿ

ՏՕՔՔՔՕՔ Ե. ՊԱԿՄԱՆ

Բարիքի բժշկական ձեռնարան

ԹԱԳՄԱՆԵՑ 1877 ՏՊԱԳՐՈՒԹԵՆԵՆ

Ե. ԱՐՄԱՒԻՐ

Թէ ինչ պէտք է գիտնան ամուսնացողը իրենց ամուսնութեան նախընթաց օրը. — Ինքզինքդ սիրոյնը միջոցները. — Ամուսնութեան աղգեսցալ իւրեն ամուսնոյ ֆիզիքականին և բարոյականին վրայ։ Ծնողական դործարանաց առողջարանութիւն. — Անկարողութիւն և իւր դարմանները. և ինչ։

Սոյն խառն օգտակար գիրքը որ թէ ամուսնացեալ և թէ ամուսնութեան պատրաստուողներու ընթերցման անհրաժեշտ է կը ծախուի ամէն դրամաճառի քով։ Գին 8 զուրուշ։

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԻԱՅՆԱԿԱՆ

(Ե. Տէր Ղաւորեան)

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵՂՈՒ

Գ. Հատոր Սոյն դասագրքին Գ. և վերջին հատորն ալ իւր ընծայուած է։ Պօլոս աղային հաւաքի վերածուած և ընտրի տպագրութեամբ։ Գին 5 դանկան արծաթ։ Կեղանատեղին է Միացեալ ընկերութեանց գրասենեակը, Կապաթա, Բէօլէ — Օղլու խան, թիւ 11—12—13։ Կը գտնուի Պօլոս բոլոր հայ գրավաճառաց քով, նաեւ Կապաթա, Պ. Յ. Ջաբրէեանի Հայկական թղթավաճառատնոցը։ Գրքոցաց համար մասնաւոր գեղջ կըլլուի։

ԴՐԱՄԱԿԱՆ

Նոյ. 4/16, 1881

Դոնտիտէ 14-26 | Բուսերի բաժինը 52-75

ԴԱՄՔ, Օսմ լիւրն 100 էն

Մէհալայէ	107-24	Բուսի բոյ	89-25
Թղթաղբամ	1005	Նարնջոն	37-16
Մէհալիք	202-20	Գրիկից	51-10
Պէշլիք	207.	Անգղ. լիւր	109-20
Ալթիւրք	124-20	Մանթիթիւրք	8-60

ԱՐՏՈՒՄՆԵՐ

Հ. Ե. ԴԱՄԱՐԱՆԱՆ Մ. ԳԱՓԱՐԱՆԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՏՆՏԵՆԱՆ Սիւմպիլիին խան Ե. 47